

## Stellingen over het socialisme<sup>III</sup> - (I)

### De bijdrage van het socialistische systeem

1. Vanaf de helft van de 19<sup>e</sup> eeuw stuwden de ontwikkeling van het kapitalisme en de klassenstrijd het communisme onvermijdelijk naar het voorplan van de historische scène. Het *Communistisch Manifest* dat Karl Marx en Friedrich Engels 160 jaar geleden, in 1848, hebben geschreven, is het eerste programma van het wetenschappelijk communisme. De Commune van Parijs in 1871 was de eerste proletarische revolutie. In de 20<sup>e</sup> eeuw was er het succes van de Oktoberrevolutie van 1917 in Rusland, die het beginpunt vormde van één van de grootste verwezenlijkingen van de mensheid: de afschaffing van de uitbuiting van de mens door de mens. Als gevolg van deze gebeurtenissen werd na de Tweede Wereldoorlog in verschillende landen van Europa en Azië, maar ook op het Amerikaanse continent, in Cuba, de macht veroverd om het socialisme op te bouwen.

Ondanks alle problemen waarmee de socialistische landen geconfronteerd werden, heeft het socialistische systeem van de 20<sup>e</sup> eeuw zijn superioriteit ten opzichte van het kapitalistische systeem bewezen, vooral door de talrijke voordelen die het verschaft in het werk en het leven van de mensen.

De Sovjet-Unie en het wereldwijde socialistische systeem vormden het enige echte tegengewicht voor de imperialistische agressie.

De Sovjet-Unie heeft een doorslaggevende rol gespeeld in de overwinning van de antifascistische volkeren tijdens de Tweede Wereldoorlog. (...)

De overwinningen van het Rode Leger hebben een doorslaggevend elan gegeven aan de ontwikkeling van de nationale antifascistische bevrijdingsbewegingen onder leiding van de communistische partijen. In tal van landen van Centraal- en Oost-Europa, en met de beslissende bijdrage van het Rode Leger, leidde de antifascistische strijd tot de omverwerping van de overheersing van de bourgeoisie.

Het socialistisch systeem (...) heeft op een doorslaggevende manier bijgedragen aan de val van het koloniale systeem en aan de beperking van militaire confrontaties en conflicten.

De overwinningen van de werknemers in de socialistische landen zijn decennialang een referentie geweest en deze verwezenlijkingen hebben bijgedragen tot de emancipatie van de arbeidersklasse en de volksbeweging binnen de kapitalistische maatschappijen. Het internationale krachtsevenwicht dat na de Tweede Wereldoorlog tot stand kwam, heeft de kapitalistische staten in zekere zin verplicht terug te wijken en te manoeuvreren, om de revolutionaire strijd tegen te houden en de voorwaarden te scheppen voor de integratie van de arbeidersbeweging.

Het afschaffen van de kapitalistische productieverhoudingen heeft de mensheid verlost van het juk van de loonslavernij en de weg geopend voor de productie en voor de ontwikkeling van de wetenschappen om in te spelen op de behoeften van het volk. Zo beschikte iedereen over een gewaarborgde job, gratis gezondheidszorg en onderwijs, goedkope openbare diensten en een woning. Iedereen had ook toegang tot intellectuele en culturele activiteiten.

In 1913, onder het Russische Keizerrijk, bezaten de landbouwers, arbeiders en bedienden 5 % van het nationale inkomen, terwijl de uitbuitende klassen 47 % hadden, dus bijna de helft. Na de grote socialistische Oktoberrevolutie is het aandeel van

de inkomsten die niet uit arbeid voortkwamen fors ineengezakt. In de loop van de jaren 1927-1928 bedroeg het aandeel van het nationale inkomen van de uitbuiters nog 8,1 %. In de helft van de jaren dertig waren alle inkomsten in handen van de werknemers.[\[2\]](#)

(...) In de Sovjet-Unie had, zo blijkt uit een onderzoek van 1970, meer dan 75 % van de werknemers in de steden en 50 % van de bewoners van het platteland studies van het middelbaar of hoger onderwijs voltooid.[\[3\]](#)

Tijdens de vierentwintig jaar vóór de aanval van de nazi's, zette de Sovjet-Unie grote stappen voorwaarts in haar industriële en economische ontwikkeling en probeerde op die manier zijn achterstand, die de nasleep was van het kapitalisme, weg te werken.

Dankzij de culturele revolutie, die een integraal onderdeel vormde van de socialistische opbouw, kregen de werknemers de kans om kennis te maken met de verwezenlijkingen van de menselijke cultuur en zelf cultuur te bedrijven.

In 1975 bepaalde de wet in de Sovjet-Unie dat een arbeidsweek maximum 41 uur[\[4\]](#) mocht duren, één van de kortste arbeidsweken ter wereld. Alle werknemers hadden recht op wekelijkse rustdagen en op jaarlijks betaald verlof.

(...) De vrije tijd diende niet meer voor de reproductie van de arbeidskrachten om ze in vorm te houden voor de kapitalistische uitbuiting. De werknemers konden hun vrije tijd nu gebruiken om hun opleidingsniveau en hun culturele bagage te vergroten en om deel te nemen aan de werknemersmacht en aan het leiden van de productie.

(...) Een universeel stelsel van rustpensioenen werd opgebouwd, gekenmerkt door een vroege pensioenleeftijd (55 jaar voor de vrouwen en 60 jaar voor de mannen). De financiering van dit systeem was gewaarborgd door het staatsbudget en door de bijdragen van de ondernemingen en de instellingen. Gelijkaardige voorwaarden waren van toepassing in de andere Europese socialistische staten.

De socialistische macht legde de basis voor de afschaffing van vrouwendiscriminatie en overwon hierbij de reële, objectief aanwezige problemen. De overheid garandeerde in de praktijk het maatschappelijke karakter van het moederschap en van de zorg voor de kinderen. De invoering van gelijke economische, politieke en culturele rechten tussen mannen en vrouwen, betekende niet dat alle vormen van ongelijkheid in de relatie tussen man en vrouw, die sinds jaren waren opgebouwd, konden worden uitgeroeid.

De dictatuur van het proletariaat, de revolutionaire macht van de werknemers, als staat die de belangen uitdrukt van de maatschappelijke meerderheid van de onderdrukten en niet meer die van de minderheid van de onderdrukkers, heeft bewezen dat zij een hogere vorm van democratie was. Voor het eerst in de geschiedenis kon de productie-eenheid de kern van de democratie worden. De werknemers namen op representatieve wijze deel aan het beheer van de macht en aan het bestuur. Zij hadden de mogelijkheid om in hun midden vertegenwoordigers te kiezen voor de hogere machtsorganen en ze weer af te zetten. De werknemersmacht maakte het mogelijk een groot aantal massaorganisaties, vakbonden, culturele en educatieve organisaties op te zetten, waarin de meerderheid van de bevolking was georganiseerd.

De Oktoberrevolutie vormde het beginpunt van een gelijkschakelingsproces tussen de naties en de volkeren in het kader van een gigantische multinationale staat en toonde, door het afschaffen van de nationale onderdrukking in al zijn vormen en uitingen, hoe het nationale probleem kon worden opgelost. Dit proces werd echter ondermijnd door slechter wordende verhoudingen tussen communisten en werd volledig stopgezet door de contrarevolutionaire evoluties in de jaren tachtig.

De socialistische staten hebben grote inspanningen gedaan om vormen van samenwerking en economische relaties te ontwikkelen die gebaseerd waren op het principe van het proletarisch internationalisme. De oprichting van de Raad voor wederzijdse economische hulp of de Comecon in 1949, vertolkte de wil om een nieuw soort van internationale relaties te creëren, gebaseerd op de principes van gelijkheid, wederzijds belang en onderlinge hulp tussen de staten die het socialisme opbouwden. (...)

De onmiskenbare vooruitgang in de socialistische landen, in vergelijking met hun vertrekpunt en met het leven van de werknemers in de kapitalistische landen, bewijst dat het socialisme een intrinsiek potentieel heeft om het leven van de mensheid en de menselijke ontwikkeling aanzienlijk en continu te verbeteren.

Het ontwikkelingsniveau van het socialisme was anders in elke revolutionaire arbeidersstaat en hing in grote mate af van het niveau van de kapitalistische ontwikkeling op het ogenblik van de machtsovername. Bij het maken van analyses en vergelijkingen, mag men dit zeker niet uit het oog verliezen.

(...) Het nieuwe historische element was het feit dat de groei ten goede kwam aan de hele bevolking, in tegenstelling tot de kapitalistische groei die onlosmakelijk gepaard ging met uitbuiting en sociaal onrecht, de massale uitroeiing van de inheemse volkeren van Amerika en Australië, de slavernij in de Verenigde Staten tijdens de vorige eeuwen, koloniale uitbuiting, anarchie in de productie, de vernielingen aangericht door de grote economische crisissen, imperialistische oorlogen, kinderarbeid, enz.

Wie de bijdrage en de superioriteit van de socialistische opbouw in de Sovjet-Unie beoordeelt, moet rekening houden met de imperialistische strategie van omsingeling, die enorme catastrofes heeft aangericht, en met de voortdurende hindernissen en bedreigingen. De imperialistische strategie nam uiteenlopende vormen aan tijdens de verschillende periodes van de revolutionaire macht van de werknemers (directe imperialistische aanvallen in 1918 en 1941, uitroepen van de Koude Oorlog in 1946, verschillen in de diplomatieke relaties in vergelijking met de andere landen van Centraal- en Oost-Europa).

Deze vaststelling doet niets af van de noodzaak om onze aandacht te richten op de interne omstandigheden, de economische en politieke relaties en de doorslaggevende rol van de subjectieve factor in de overheersing, de ontwikkeling en de suprematie van de nieuwe sociale verhoudingen.

## **Theoretische stellingen over het socialisme als eerste fase, als basis van het communisme**

2. Het socialisme is de eerste fase van de communistische sociaal-economische formatie. Het gaat daarbij niet om een op zichzelf staande sociaal-economische formatie. Het is een *onrijpe, onontwikkelde vorm* van het communisme.

Om het communisme volledig in te voeren, moet men de onrijpe elementen die kenmerkend zijn voor het eerste stadium van het socialisme, achter zich laten.

Het onrijpe communisme betekent dat de communistische verhoudingen niet volledig overheersen in de productie en de verdeling.

De fundamentele wet van de communistische productie is: *“produceren om te voldoen aan alle maatschappelijke behoeften”*.

De productiemiddelen zijn gesocialiseerd. Maar in het begin blijven er vormen van individuele eigendom en groepsigendom bestaan, die de basis vormen van het bestaan van de koopwaren-geld verhoudingen.

Een groot deel van de maatschappelijke productie bedoeld voor individuele consumptie wordt verdeeld op basis van de arbeid en niet op basis van de behoeften, volgens het principe “*aan ieder volgens zijn arbeid terwijl ieder werkt volgens zijn bekwaamheden*”. In het ontwikkelde communisme overheerst het principe “*van ieder naar zijn bekwaamheden, aan ieder naar zijn behoeften*” de hele maatschappelijke productie.

Onder het socialisme bestaan er nog sociale ongelijkheden, verschillende maatschappelijke lagen, grote verschillen en zelfs tegenstellingen zoals deze tussen stad en platteland, tussen intellectuele werkers en handenarbeiders, tussen sterk of weinig gespecialiseerde arbeiders. Deze ongelijkheden moeten volledig uitgeschakeld worden, geleidelijk aan en op een geplande manier.

Zolang de socialistische ontwikkeling onrijp blijft, zijn het opleidingsniveau en de technologische kennis van de arbeidersmassa's van die aard dat zij geen essentiële rol kunnen spelen in het organiseren van de arbeid, in het beheersen van de verschillende fasen van het productieproces en in het leiden van de arbeid. Onder deze omstandigheden zijn werknemers die een bestuurspost bekleden geneigd om het individuele belang en het belang van de productie-eenheid los te zien van het maatschappelijk belang, terwijl de werknemers die intellectuele arbeid verrichten en wetenschappelijk hooggespecialiseerd zijn, de neiging hebben om een groter aandeel van de sociale productie op te eisen, aangezien “de communistische visie” op arbeid nog niet overheerst.

Om de uitbreiding, de ontwikkeling en de overheersing van de communistische productiewijze te garanderen, moet de strijd van de arbeidersklasse verder gaan – onder nieuwe voorwaarden, in andere vormen en met andere instrumenten dan tijdens het kapitalisme en tijdens de eerste periode van de revolutionaire macht, wanneer de kapitalistische verhoudingen worden afgeschaft. Het is een voortdurend gevecht voor de uitschakeling van elke vorm van groepsigendom en individueel bezit en van het kleinburgerlijk ideeëngoed dat diepe historische wortels heeft. Het is een strijd voor een maatschappelijk bewustzijn en een houding die overeenstemmen met de maatschappelijke aard van de arbeid. Omwille van deze reden is een staat die de revolutionaire macht van de arbeidersklasse vertegenwoordigt, de dictatuur van het proletariaat, onontbeerlijk.

De sprong die tijdens de revolutionaire overgangperiode van het kapitalisme naar het communisme wordt gemaakt, is kwalitatief gezien groter dan alle voorgaande, omdat de communistische verhoudingen, die geen uitbuitingsverhoudingen zijn, niet ontstaan binnen het kapitalistische kader.

Het is een gevecht van de “kiemen” van het nieuwe systeem tegen de “restanten” van het oude systeem, die nog aanwezig zijn op alle terreinen van het maatschappelijk leven. *De strijd voor de omvorming van alle economische verhoudingen en dus van alle maatschappelijke verhoudingen tot communistische verhoudingen, impliceert dat de sociale revolutie zich niet mag beperken tot de machtsovername alleen of tot de opbouw van een initiële economische basis, maar zich uitstrekt over heel de socialistische periode.*

3. De socialistische opbouw is een uniek proces dat begint met de machtsovername door de arbeidersklasse. In het begin wordt een nieuwe productiewijze gecreëerd, wat zich vertaalt in de volledige afschaffing van de kapitalistische verhoudingen, van de verhouding tussen kapitaal en loonarbeid. Vervolgens werken de communisten nieuwe menselijke verhoudingen uit op een niveau dat borg staat voor de onomkeerbare overwinning.

Tijdens de socialistische opbouw bestaat de mogelijkheid dat het proces omgekeerd wordt en dat er een terugkeer komt naar het kapitalisme. Dat betekent dat de strijd voor de volledige ontwikkeling van de nieuwe communistische verhoudingen het onderspit delft tegen de restanten van de vroegere kapitalistische verhoudingen. Dergelijke ommekeer is geen ongewoon verschijnsel in de maatschappelijke ontwikkeling en is in ieder geval een tijdelijk verschijnsel in de loop van de geschiedenis. In de geschiedenis is het een vaststaand feit dat geen enkel sociaal-economisch systeem zich onmiddellijk heeft geconsolideerd. De overgang van een lagere fase van de ontwikkeling naar een hogere fase is geen rechtlijnig stijgend proces. De geschiedenis van de opkomst van het kapitalisme zelf bewijst dit.[\[5\]](#)

4. Spreken van “overgangsmaatschappijen” is naar onze mening een verkeerde benadering, omdat zij zelfstandige kenmerken en een langdurig bestaan toeschrijft aan de periode van de “overgang van het kapitalisme naar het socialisme” (opbouw van de basis van het nieuwe sociaal-economische systeem). Op basis van dit standpunt worden de huidige systemen in China en Vietnam beschouwd als “multisectorale overgangsmaatschappijen”, waarin de communistische verhoudingen gedurende meerdere decennia samen bestaan met uitbuitingsverhoudingen in de productie.

Laat we kijken naar de specifieke kenmerken van deze periode die de marxistische literatuur “overgangsperioden” noemt en tijdens dewelke de socialistische revolutie probeert te overwinnen, terwijl de kans op een burgeroorlog zich ontwikkelt en er een scherpe strijd ontstaat tussen de opkomende communistische verhoudingen en de kapitalistische uitbuitingsverhoudingen die nog niet zijn afgeschaft. De duur van deze periode hangt af van de achterstand die het socialisme van het kapitalisme heeft geërfd. De historische ervaring toont aan dat deze periode niet lang kan duren. In de Sovjet-Unie eindigde deze periode rond het midden van de jaren dertig. (...) In die periode benadrukte Lenin dat in de landen waar de industrie verder is ontwikkeld, de overgangsmaatregelen naar het socialisme beperkt, en in sommige gevallen zelfs overbodig zijn.

Deze overgangsperiode staat niet los van het proces van de socialistische opbouw, vermits het op dat ogenblik is dat de fundamenteen worden gelegd van de eerste fase van de ontwikkeling van de communistische maatschappij.

5. Het doorvoeren van een communistisch productiesysteem begint met de socialisatie van de productiemiddelen, met een gecentraliseerde planning, met de spreiding van de arbeidskracht over de verschillende sectoren en met een planmatige verdeling van het maatschappelijk product.

Op basis van deze nieuwe economische verhoudingen ontwikkelen de productiekrachten zich bliksemsnel: de mens en de productiemiddelen, de organisatie van de productie en van de hele economie. Men bereikt een socialistische accumulatie, een nooit gezien niveau van sociale welvaart. Dit nieuwe niveau maakt de geleidelijke uitbreiding mogelijk van de nieuwe verhoudingen binnen de productiekrachten die voordien nog niet rijp genoeg waren om deel uit te maken van de directe maatschappelijke productie.

Bovendien bouwt men de materiële voorwaarden op om de ongelijkheid in de verdeling van het maatschappelijk product onder de werknemers van de staatssectoren (maatschappelijk) te kunnen afschaffen.

Om tot de volledige overheersing van de communistische verhoudingen te komen, vereist de overgang naar een hoger niveau van de nieuwe sociaal-economische formatie de afschaffing, niet alleen van de kapitalistische eigendom, maar ook van elke vorm van individuele en groeps-eigendom van de productiemiddelen en van het maatschappelijk product; verder de volledige afschaffing van het onderscheid tussen stad en platteland, dit wil zeggen de volledige afschaffing van de klassen, de afschaffing van de verschillen tussen geestelijke en lichamelijke arbeid, één van de grootste bronnen van sociale ongelijkheid[\[6\]](#), en de complete uitschakeling van nationale conflicten.

De universele maatschappelijke wet volgens dewelke de productieverhoudingen overeenstemmen met het ontwikkelingsniveau van de productiekrachten, stelt dat er voor elk nieuw historische niveau in de ontwikkeling van de productiekrachten dat bereikt wordt door de socialistische opbouw, een nieuwe “revolutionarisering” van de productieverhoudingen en van alle economische verhoudingen nodig is. En dit om ze om te vormen tot communistische verhoudingen, via een revolutionair beleid. Zoals de praktijk ons toont, leidt de achterstand en nog meer de terugval in de ontwikkeling van de communistische verhoudingen tot een versterking van de tegenstelling productiekrachten/productieverhoudingen. Op deze basis kunnen de sociale verschillen en ongelijkheden maatschappelijke tegenstellingen worden, verscherpt door de klassenstrijd. Onder het socialisme bestaat er een objectieve basis die onder bepaalde omstandigheden sociale krachten de mogelijkheid biedt op te treden als dragers van uitbuitingsverhoudingen, zoals in de Sovjet-Unie in de jaren tachtig.

6. De ontwikkeling van de communistische productiewijze in haar eerste stadium, het socialisme, is een proces dat komaf wil maken met de verdeling van het maatschappelijk product onder de monetaire vorm. De communistische productie is, zelfs in haar onrijpe fase, een directe maatschappelijke productie: de arbeidsverdeling is niet onderworpen aan de ruil, wordt niet gemodelleerd door de markt, en de individueel verbruikte producten van de arbeid zijn geen waren.

De verdeling van de arbeid in de gesocialiseerde productie is gebaseerd op een plan dat de productie organiseert en de proporties bepaald met als doel te voldoen aan de maatschappelijke behoeften en de verdeling van de producten (consumptiegoederen). Met andere woorden, het is een geplande en gecentraliseerde verdeling van de gesocialiseerde arbeid, die de individuele arbeid rechtstreeks, en niet doorheen de markt, integreert in de globale gesocialiseerde arbeid. Het basisconcept komt erop neer dat de tijd van de hele maatschappij verdeeld wordt, met het nodige aandeel arbeid voor elke post, om op die manier te voldoen aan de verschillende maatschappelijke behoeften.

*Dit plan moet niet beschouwd worden als een technisch-economisch instrument maar veeleer als een communistische productie- en distributieverhouding tussen de werknemers, de productiemiddelen en de socialistische instellingen. Het houdt een weloverwogen keuze in van de motiveringen en de doelstellingen van de productie, niet met als doel waren te ruilen, maar om te voldoen aan alle maatschappelijke behoeften (fundamentele economische wet van de communistische productiewijze).*

Eén van de essentiële problemen van de gecentraliseerde planning is de complexe kwestie van het inschatten van de maatschappelijke behoeften, vooral in een internationale omgeving, terwijl het kapitalisme er een vervormd zicht op geeft.

*De maatschappelijke behoeften worden bepaald op basis van het ontwikkelingsniveau van de productiekrachten dat wordt bereikt in een gegeven historische periode. Deze behoeften moeten begrepen worden binnen hun historische context; zij evolueren in functie van de ontwikkeling van de productiekrachten. Men moet eveneens de wijze waarop de fundamentele wet van het communisme wordt toegepast, verder ontwikkelen, om de lacunes en de ongelijkheden die er zijn bij het bevredigen van de maatschappelijke behoeften, weg te werken.*

7. Een kenmerk van de eerste fase van de communistische verhoudingen is dat een deel van de producten wordt verdeeld “volgens de arbeid”. Er ontstond een theoretisch en politiek debat over het “meten” van de arbeid. De verdeling van een deel van de sociale productie “volgens de arbeid” (wat vanuit het standpunt van de vorm gelijk op de warenhandel) is een overblijfsel van het kapitalisme. De nieuwe productiewijze heeft dit nog niet uitgesloten, omdat zij de menselijke productiecapaciteiten nog niet voldoende heeft ontwikkeld, en ook de productiemiddelen niet in hun gepaste dimensie, noch het gebruik van de nieuwe technologieën heeft kunnen inburgeren. De arbeidsproductiviteit is van die aard dat het nog niet

mogelijk is de arbeidstijd aanzienlijk te beperken, zwaar werk en het eenzijdig karakter daarvan op te heffen en bijgevolg de noodzaak van de verplichte arbeid af te schaffen.

De planmatige verdeling van de arbeidskracht en de productiemiddelen leidt eveneens tot een planmatige verdeling van het maatschappelijk product. Deze verdeling kan niet gebeuren via de markt, gebaseerd op de wetten en de categorieën van de warenhandel.

Volgens Marx verschilt “de wijze waarop deze verdeling plaatsvindt al naar gelang de bijzondere aard van het maatschappelijk productieorganisme zelf en al naar gelang het daarmee corresponderende stadium van historische ontwikkeling van de producenten”.<sup>[7]</sup> (Voorbeeld: in de Sovjet-Unie hadden ze in de jaren dertig een bepaald niveau bereikt en in de jaren vijftig en zestig een ander niveau)

Het marxisme definieert de arbeidstijd duidelijk als de maat van de individuele deelname van elke producent aan de gemeenschappelijke arbeid. Bijgevolg wordt de arbeidstijd eveneens gedefinieerd als de maat van het individuele aandeel van de consumptiegoederen die verdeeld worden in functie van de geleverde arbeid.<sup>[8]</sup> Een ander aandeel (opvoeding, gezondheidszorg, enz.) wordt reeds verdeeld in functie van de behoeften. De “tijd” als maat van de arbeid in de sociale productie moet “enkel in parallel met de warenproductie” begrepen worden.<sup>[9]</sup>

De “arbeidstijd” onder het socialisme is niet de “maatschappelijk noodzakelijke arbeidstijd”, die een maat is van de ruilwaarde van de waren in de productie. De “arbeidstijd” is de maat van de individuele bijdrage aan de maatschappelijke arbeid in het geheel van de goederenproductie. *Het Kapitaal* kenmerkt de arbeidstijd als volgt: “In de hypothese van een gesocialiseerde productie, verdwijnt het kapitaal-geld. De maatschappij verdeelt de arbeidskracht en de productiemiddelen over de verschillende industrietakken. In voorkomend geval zouden de producenten bonnen kunnen ontvangen die hen in staat stellen om op de consumptievoorraden van de maatschappij de hoeveelheden in te houden die overeenstemmen met hun arbeidstijd. Deze bonnen zijn geen geld. Zij circuleren niet.”<sup>[10]</sup>

Het aandeel van het maatschappelijk product dat verdeeld wordt “volgens de arbeid” wordt bepaald in functie van de individuele bijdrage aan het geheel van de maatschappelijke arbeid, zonder onderscheid tussen eenvoudige of complexe arbeid, al dan niet manuele arbeid. De maat van de individuele bijdrage is de arbeidstijd die bepaald wordt door het plan, in functie van de globale noden van de maatschappelijke productie, van de materiële omstandigheden van het productieproces, dat de “individuele” arbeid omvat, de specifieke behoeften aan arbeidskrachten in bepaalde sectoren, de specifieke sociale behoeften zoals deze van moeders, gehandicapten, enz. en de individuele houding ten opzichte van de organisatie en de uitvoering van het productieproces. Met andere woorden, men moet de arbeidstijd verbinden aan de doelstellingen, aan het besparen van materiaal, het toepassen van de meest productieve technologieën, een rationelere organisatie van de arbeid en een arbeiderscontrole in het bestuur en het beheer.

De planmatige ontwikkeling van de productiekrachten in de communistische productiewijze zou steeds meer tijd moeten vrijmaken, die zal dienen om het culturele niveau en het opleidingsniveau van de werknemers te verhogen en om hen in staat te stellen deel te nemen aan het uitoefenen van de macht en van het beheer van de productie, enz. De globale ontwikkeling van de mens als productiekracht die een nieuw soort maatschappij en communistische verhoudingen opbouwt (met inbegrip van het communistische standpunt over de directe maatschappelijke arbeid) is een verhouding met twee aspecten. Naargelang de historische fase zal het ene of het andere aspect primeren.

De ontwikkeling van de gecentraliseerde planning en de uitbreiding van de maatschappelijke eigendom in alle sectoren maken geld geleidelijk aan overbodig. Het wordt zijn betekenis als vorm van de waarde ontnomen.

8. Doorheen de verhoudingen tussen waren en geld, wordt het product van de individuele en coöperatieve productie, waarvan het grootste deel afkomstig is van de landbouw, geruild tegen het socialistische product. In zekere mate is de coöperatieve productie ondergeschikt aan de gecentraliseerde planning die voor een deel van de productie het plan vastlegt en de prijs van de staat bepaalt.

De verschillen tussen stad en platteland, tussen industriële productie en landbouwproductie, kunnen opgelost worden door het verenigen van boeren en producenten, die gezamenlijk grote grondgebieden exploiteren, om een maatschappelijk product voort te brengen dank zij de moderne mechanisatie en andere wetenschappelijke en technologische productiviteitsverhogende middelen, de oprichting van stevige infrastructuren om het product te beschermen tegen klimaatschommelingen, de onderwerping van de maatschappelijke arbeid aan de productie van grondstoffen en hun industriële verwerking voor de verenigde socialistische organisaties. Dit systeem zou helpen om de hele landbouwproductie om te vormen tot een deel van de gesocialiseerde productie.

## **Het socialisme in de Sovjet-Unie**

### **De oorzaken van de overwinning van de contrarevolutie**

9. (...) Het socialistische karakter van de Sovjet-Unie is gebaseerd op de afschaffing van de kapitalistische productieverhoudingen, het bestaan van een socialistische en eraan ondergeschikte eigendom (ondanks de tegenstellingen), de gecentraliseerde planning, de macht van de werknemers en de nooit geziene verwezenlijkingen die alle werknemers ten goede komen.

Het feit dat de partij na een tijd haar revolutionaire kenmerken heeft verloren, waardoor de contrarevolutionaire krachten de kans kregen om in de jaren tachtig de overhand te krijgen in de partij en de regering, doet hieraan geen afbreuk.

Voor ons is de evolutie van 1989-1991 een overwinning van de contrarevolutie, een omverwerping van de socialistische opbouw, een maatschappelijke achteruitgang. Het is geen toeval dat de internationale reactie deze ontwikkelingen steunde en dat de socialistische opbouw, met name tijdens de periode van de afschaffing van de kapitalistische verhoudingen en de invoering van het socialisme en tot de Tweede Wereldoorlog, de ideologische en politieke banbliksems over zich kreeg van het internationale imperialisme.

Wij weigeren de term “ineenstorting” te gebruiken, omdat dat een onderschatting inhoudt van de contrarevolutionaire activiteit en de sociale basis waarop deze zich heeft kunnen ontwikkelen en de bovenhand halen, omwille van de zwaktes en de afwijkingen van de subjectieve factor tijdens de socialistische opbouw.

De overwinning van de contrarevolutie in 1989-1991 bewijst niet dat het minimale ontwikkelingsniveau van de materiële voorwaarden om de socialistische opbouw in Rusland te beginnen, ontbrak.

Marx signaleert dat “de mensheid zich altijd slechts taken stelt, die zij kan volbrengen. Want bij nader toezien zal steeds blijken, dat de taak zelf eerst opkomt, waar de materiële voorwaarden voor haar volbrenging reeds aanwezig zijn of althans in staat van wording verkeren.”<sup>[11]</sup> Vanaf het ogenblik dat de arbeidersklasse, de belangrijkste productiekraft, vecht om haar

historische opdracht te vervullen en wanneer de revolutie wordt uitgeroepen, betekent dit dat de productiekrachten zich hebben ontwikkeld op het niveau van het conflict in de productieverhoudingen, in de kapitalistische productiewijze. Met andere woorden, de materiële voorwaarden van het socialisme waarop de revolutionaire omstandigheden zich baseren, zijn aanwezig.

Op basis van de statistieken uit die periode, kunnen wij vaststellen dat de kapitalistische productieverhoudingen, in het monopolistische stadium van hun ontwikkeling, in Rusland overheersten. Het is op deze materiële basis dat de revolutionaire macht zich heeft gesteund om de geconcentreerde productiemiddelen te socialiseren.[\[12\]](#)

De arbeidersklasse van Rusland en vooral de industriële sector, heeft Sovjets gesticht, als organisatorische eenheden voor de revolutionaire actie onder leiding van de (bolsjewistische) Communistische Partij, in haar strijd voor de verovering van de macht. De bolsjewistische partij onder leiding van Lenin was theoretisch gezien voorbereid op de socialistische revolutie: analyse van de Russische maatschappij, theorie van de zwakke schakel in de imperialistische keten, inschatting van de revolutionaire situatie, theorie van de dictatuur van het proletariaat. De partij toonde een opmerkelijke capaciteit om een aangepaste strategie en tactiek te gebruiken in elk stadium van de ontwikkeling van de klassenstrijd: bondgenootschappen, slogans, manoeuvres, enz.

Toch werd het socialisme geconfronteerd met bijkomende moeilijkheden, te wijten aan het feit dat de socialistische opbouw begon in een land waar de productiekrachten weinig ontwikkeld waren (Lenin heeft het over gemiddeld zwak) in vergelijking met de ontwikkelde kapitalistische landen[\[13\]](#) en het land kende ook een grote ongelijke ontwikkeling doordat er nog heel wat prekapitalistische verhoudingen overeind bleven.

De socialistische opbouw startte na de enorme vernielingen van de Eerste Wereldoorlog en in volle burgeroorlog. Nadien werd ze geconfronteerd met de onnoemelijke verwoestingen veroorzaakt door de Tweede Wereldoorlog, terwijl bepaalde kapitalistische machten, zoals de Verenigde Staten, op hun eigen grondgebied geen oorlog kenden, maar integendeel, de oorlog gebruikt hebben als een middel om de economische crisis van de jaren dertig te boven te komen.

Het feit dat er in die omstandigheden zo'n gigantische economische en sociale groei werd gerealiseerd, bewijst dat de communistische productieverhoudingen superieur zijn.

Deze ontwikkelingen bevestigen helemaal niet de beoordeling van bepaalde opportunistische en kleinburgerlijke stromingen. De sociaaldemocratische standpunten die de socialistische revolutie in Rusland als onvolgroeid bestempelen, zijn niet bevestigd. De trotskistische standpunten over de onmogelijkheid het socialisme op te bouwen in de Sovjet-Unie zijn weerlegd. Het standpunt dat de maatschappij die na de Oktoberrevolutie ontstond niet socialistisch was of tijdens haar eerste jaren snel degenereerde en dat het bijgevolg onvermijdelijk was dat de 70 bestaansjaren van de Sovjet-Unie onderbroken zouden worden, is ongegrond en subjectief.

Wij zijn tegen de theorieën die stellen dat deze maatschappijen niets anders waren dan een “nieuw uitbuitingssysteem” of een vorm van “staatskapitalisme”, zoals bepaalde opportunistische stromingen beweren.

*Bovendien bevestigt de evolutie noch het globale standpunt van de “maoïstische” tendensen over de socialistische opbouw in de Sovjet-Unie, noch de definitie van de Sovjet-Unie als sociaal-imperialistisch, noch de toenadering met de Verenigde Staten, noch de inconsistenties inzake de Chinese socialistische opbouw (bijv. de erkenning van de nationale bourgeoisie als bondgenoot van de socialistische opbouw, enz.).*

*Onze eigen kritische analyse integreert de verdediging van de opbouw van het socialisme in de Sovjet-Unie en in de andere landen.*

10. In onze studie over de contrarevolutie in de Sovjet-Unie, gaat de prioriteit naar de interne factoren (zonder het effect van de externe factoren te ontkennen). De contrarevolutionaire omverwerping is niet het resultaat van een imperialistische militaire interventie, maar komt veeleer van binnen de partij en vanuit de top, doorheen het beleid van de Communistische Partij.

Op basis van de theorie van het wetenschappelijk communisme, hebben wij een studie gemaakt die zich op volgende punten toespitste:

- De economie, dit wil zeggen de evoluties in de productie- en distributieverhoudingen onder het socialisme, als basis van sociale tegenstellingen en ongelijkheden en de oplossing ervan.
- De werking van de dictatuur van het proletariaat en de rol van de Communistische Partij in de socialistische opbouw.
- De strategie en de evoluties van de internationale communistische beweging.

11. De capaciteit van de bolsjewistische Communistische Partij om haar rol als revolutionaire gids te vervullen, was bepalend voor de vooruitgang van de opbouw van een nieuwe maatschappij in de Sovjet-Unie. Ten eerste moest er voor elke fase een gepaste revolutionaire strategie worden uitgewerkt en ontwikkeld, om het hoofd te bieden aan het opportunisme en om efficiënt te antwoorden op alle nieuwe eisen en uitdagingen van de ontwikkeling van het socialisme-communisme.

De fundamenteën van de nieuwe maatschappij werden gelegd tot aan de Tweede Wereldoorlog: de socialistische productie gebaseerd op de gecentraliseerde planning overheerste en de kapitalistische verhoudingen werden afgeschaft. De klassenstrijd om de uitbuiters te vernietigen werd succesvol gevoerd en er werden indrukwekkende resultaten behaald inzake groeiende sociale welvaart.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam de socialistische opbouw in een nieuwe fase. De partij werd geconfronteerd met nieuwe eisen en nieuwe uitdagingen in de ontwikkeling van het socialisme-communisme. Het 20<sup>e</sup> Congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (1956) drukte zijn stempel op dit keerpunt. Het keurde een aantal opportunistische standpunten goed over economische problemen, over de strategie van de communistische beweging en over de internationale verhoudingen. De strijd die zich vóór het congres afspeelde, zette zich door en versterkte nog door een ommekeer naar revisionistisch-opportunistische stellingen<sup>[14]</sup>, zodat de partij geleidelijk aan haar revolutionaire kenmerken verloor. In de jaren tachtig versterkte de perestrojka het opportunisme, en werd het een contrarevolutionaire kracht van het verraad. De standvastige communistische krachten die tijdens het 28<sup>e</sup> Congres van de Communistische Partij reageerden op de laatste fase van het verraad, slaagden er niet in om dit verraad tijdig te ontmaskeren, noch om de revolutionaire tegenzet van de arbeidersklasse te organiseren.

### **Economische evaluatie van de socialistische opbouw in de Sovjet-Unie**

12. Reeds toen het eerste centraal plan vorm kreeg, draaiden het theoretische debat en de politieke strijd op economisch vlak rond de volgende vragen: Is de socialistische productie gebonden aan de markt? Wat is de rol van de waardewet, van de verhouding waar-geld in de socialistische opbouw? De discussies en de polemieken werden onderbroken door de Tweede Wereldoorlog, maar na het einde van de oorlog hernomen en nog heftiger gevoerd.

Wij vinden de theoretische benadering volgens dewelke de waardewet een wet zou zijn voor de ontwikkeling van de communistische productiewijze in haar eerste fase, verkeerd. Deze benadering overheerste in de jaren vijftig in de Sovjet-Unie en in de meeste communistische partijen. Dit standpunt werd versterkt door de uitbreiding van de niet-kapitalistische warenproductie die objectief gezien groeide door de geplande overgang van de prekapitalistische verhoudingen in de landbouw naar coöperatieve waar-geld verhoudingen. Op deze materiële basis wogen de theoretische lacunes en zwaktes door, die vertegenwoordigd werden door de subjectieve factor van de uitwerking en de invoering van de gecentraliseerde planning. Er was een theoretische basis gelegd voor een opportunistisch beleid, dat de gecentraliseerde planning heeft verzwakt, de maatschappelijke eigendom uitgehold en de contrarevolutionaire krachten versterkt.

13. In de eerste periode van de socialistische opbouw tot aan de Tweede Wereldoorlog, was het basisprobleem, het hoofdprobleem, het afschaffen van het kapitalistische bezit, het systematische ingaan tegen de van het kapitalisme overgeërfde economische en sociale problemen, die nog verergerd werden door de imperialistische omsingeling en interventie.

Tijdens de periode 1917-1940 boekte de Sovjetmacht over het algemeen successen. De elektrificatie en de industrialisering van de productie werd gerealiseerd, het transport uitgebreid, een groot deel van de landbouwproductie gemechaniseerd. De Sovjetmacht begon met de planning van de productie en haalde spectaculaire groeiritmes in de socialistische industriële productie. De binnenlandse productiecapaciteit in alle industriële sectoren werd met succes ontwikkeld. Er werden landbouwcoöperatieven opgericht (kolchozen) en staatsboerderijen (sovchozen) en op die manier werd de basis gelegd voor de uitbreiding en het overwicht van de communistische verhoudingen in de landbouwproductie. De “culturele revolutie” werd verwezenlijkt. De opleiding van een nieuwe generatie communistische specialisten en wetenschappers ging van start. De grootste verwezenlijking was de volledige afschaffing van de kapitalistische productieverhoudingen door de afschaffing van de arbeidskracht als koopwaar. Zo werden de fundamenteen gelegd voor de ontwikkeling van het communisme.

14. In een land zoals het Rusland van 1917-1921 was het invoeren van een aantal “overgangsmaatregelen” onontbeerlijk, in het vooruitzicht van de volledige afschaffing van de kapitalistische verhoudingen.

De factoren die de bolsjewistische Communistische Partij hebben verplicht om een voorlopig beleid van, in zekere mate, behoud van de kapitalistische productieverhoudingen te voeren, waren de volgende: de samenstelling van de klassen, waarbij de kleinburgerlijke rurale elementen in de meerderheid waren, het ontbreken van distributie-, bevoorradings- en controlemechanismen, de kleine achterlijke productiestructuren en vooral, de dramatische verslechtering van de voedings- en leefomstandigheden, als gevolg van de verwoestingen van de burgeroorlog en de imperialistische interventie. Al deze factoren wogen op de ontwikkeling van de centrale planning op lange en middellange termijn.

De Nieuwe Economische Politiek (NEP) die na de burgeroorlog werd toegepast, had als fundamentele bedoeling de door de oorlog verwoeste industrie te herstellen en, op die basis, in de landbouw productieverhoudingen te creëren, die de boeren in de coöperatieven zouden “trekken”. De NEP promootte een beleid van tijdelijke toegevingen aan het kapitalisme. Een aantal ondernemingen werd toevertrouwd aan kapitalisten (zonder dat zij het eigendomsrecht kregen op deze ondernemingen), de handel werd ontwikkeld en de ruil tussen landbouwproductie en gesocialiseerde industrie werd geregeld op basis van “belastingen in natura”. De boeren mochten hun overschot aan landbouwproducten op de markt te brengen.

Deze tijdelijke manoeuvres en toegevingen aan de kapitalistische verhoudingen, nodig onder bepaalde omstandigheden en specifieke voorwaarden, vormen geen onvermijdelijk kenmerk in het proces van socialistische opbouw. Wie de NEP

gebruikt om de historische terugval van het socialisme naar het kapitalisme in de jaren tachtig – met de perestrojka – te rechtvaardigen, vervalst de geschiedenis.

15. Tijdens nieuwe ontwikkelingsfase van de productiekrachten op het einde van de jaren twintig, kon de NEP vervangen worden door de politiek van “de socialistische aanval tegen het kapitalisme”. De volledige vernietiging van de kapitalistische verhoudingen was hiervan het doel. De toegevingen tegenover de kapitalisten werden ingetrokken en het collectivisatiebeleid ontwikkeld, dit wil zeggen, de volledige coöperatieve organisatie van de landbouweconomie, vooral onder zijn ontwikkelde vorm, de kolchoze.[\[15\]](#) Tegelijkertijd werden (hoewel op beperkte wijze) de sovchozen ontwikkeld, de socialistische staatseenheden voor de landbouwproductie, die steunden op de mechanisering van de productie en waarvan het volledige product maatschappelijk was.[\[16\]](#)

Het Eerste Vijfjarenplan startte in 1928, zeven jaar na de overwinning van de revolutie (de burgeroorlog eindigde in 1921). De Sovjetmacht had problemen om van in het begin een centraal plan voor de socialistische economie uit te werken, vooral door het voortbestaan van de kapitalistische verhoudingen (NEP) en een bijzonder hoog aantal individuele producenten, voornamelijk boeren. Er waren ook zwakke punten in de subjectieve factor: de partij beschikte niet over gespecialiseerde kaders om de organisatie van de productie te leiden. Zij was gedurende een bepaalde tijd genoodzaakt om bijna alles in handen te laten van burgerlijke specialisten.

De specifieke omstandigheden (imperialistische omsingeling, oorlogsdreiging gecombineerd met de grote achterstand) noopten tot een hoger ritme in de promotie van de collectivisatie. Dat verscherpte de klassenstrijd, vooral op het platteland.

Ondanks de fouten en ondanks bepaalde bureaucratische overdrijvingen in de ontwikkeling van de collectivisatiebeweging van de landbouwproductie, waarover ook melding werd gemaakt in de partijbesluiten[\[17\]](#), volgde de Sovjetmacht met het versterken en veralgemenen van deze beweging een correcte oriëntatie. Zij beoogde een overgangsfase van de (coöperatieve) eigendom te ontwikkelen, die zou bijdragen tot de omvorming van de kleine individuele handelsproductie tot een gesocialiseerde productie.

16. Het beleid van “de aanval van het socialisme tegen het kapitalisme”, werd onder de omstandigheden van een intense klassenstrijd gevoerd. De koelakken (de plattelandsburgerij), die voordeel haalden uit de NEP (de NEP-mannen) en een deel van de intellectuelen die afkomstig waren van de vroegere uitbuiters, reageerden op verschillende manieren, onder meer met sabotageacties in de industrie (bijv. het proces van Chakhty[\[18\]](#)) en contrarevolutionaire acties in de dorpen. Deze antisocialistische klassenbelangen werden weerspiegeld binnen de communistische partij, waar opportunistische tendensen tot ontwikkeling kwamen.

De twee voornaamste “oppositiestromingen” (Trotski en Boecharin) die toen actief waren, hadden als gemeenschappelijke basis dat zij zich focusten op de achterlijke elementen van de Sovjetmaatschappij en in de jaren dertig hadden zij dezelfde standpunten over de manier waarop de problemen van de Sovjet economie aangepakt moesten worden. Hun standpunten werden verworpen door de (bolsjewistische) Communistische Partij en werden niet bevestigd door de realiteit.[\[19\]](#)

Na verloop van de tijd gingen verschillende opportunistische krachten samenwerken met openlijk contrarevolutionaire krachten die plannen smeedden voor de omverwerping van de Sovjetmacht, in samenwerking met de geheime diensten van het imperialisme.[\[20\]](#)

Het feit dat bepaalde leidende kaders van de partij en de Sovjetmacht opportunistische stromingen hebben geleid, bewijst dat zelfs voorhoedekaders kunnen zwichten voor de intensiteit van de klassenstrijd, zich uiteindelijk afsnijden van de communistische beweging en overstappen naar de kant van de contrarevolutie.

17. In de theorie en het beleid van de kaders en de economen van de partij ontwikkelden zich twee basisstromingen. De volhardende stroming van het marxistische gedachtegoed en beleid, onder leiding van Stalin, erkende dat de waardewet niet overeenstemde met de fundamentele wetten van de werking van de socialistische productie, die geen warenproductie is. Zij verdedigde dat de werking van de waardewet (van de verhoudingen waar-geld) in de Sovjet-Unie zijn wortels had in de coöperatieve en de individuele landbouwproductie. De waardewet regelt de socialistische productie en distributie niet. De consumptiegoederen worden geproduceerd en verbruikt als waren.[\[21\]](#) De productiemiddelen zijn geen waren, ondanks het feit dat zij waren lijken te zijn “naar vorm maar niet naar inhoud”. Zij worden enkel waren in de buitenlandse handel.[\[22\]](#)

Er ontstond een polemiek tegen de “markt”-economen en de politieke leiders die ervan uitgingen dat de producten van de socialistische productie waren waren, bestemd voor individuele consumptie of voor het productieproces, en die beweerden dat de waardewet ook in het algemeen een wet van de socialistische economie is. Het verwerpen van de standpunten van Voznesensky (hoofd van het GOSPLAN[\[23\]](#)) is kenmerkend. Deze laatste stelde dat “de waardewet niet alleen speelt in de distributie van de producten, maar ook in de verdeling van de arbeid zelf tussen de verschillende sectoren van de nationale economie van de Sovjet-Unie. In deze sfeer gebruikt het staatsplan de waardewet om de correcte distributie van de maatschappelijke arbeid tussen de verschillende takken van de economie te garanderen, in het belang van het socialisme.”[\[24\]](#) Anderzijds werd er een relevante kritiek gericht aan het adres van de economen die de volledige afschaffing van de herverdeling onder monetaire vorm verdedigden, zonder rekening te houden met de objectieve beperkingen die de productieve basis van de maatschappij toen ondervond.

In zijn werk *De economische vraagstukken van het socialisme in de Sovjet-Unie*[\[25\]](#), benadrukt J.V. Stalin terecht dat, onder het socialisme, de tegenstelling tussen de ontwikkelde productiekrachten en de achterblijvende productieverhoudingen evident wordt. Hij ging ervan uit dat in de Sovjet-Unie, de coöperatieve eigendom (kolchozen) en het individuele verkeer van de consumptiegoederen in de vorm van waren, de dynamische ontwikkeling van de productiekrachten begon af te remmen, omdat zij de volledige ontwikkeling van de centrale planning in de hele productie-herverdeling ondermijnden. Hij beschreef ook de verschillen tussen de twee klassen die bondgenoten waren, de arbeidersklasse en de kolchozenarbeiders op het platteland, maar ook de noodzaak om deze verschillen op te heffen dankzij de planmatige afschaffing van de handelsaspecten van de landbouwproductie.[\[26\]](#)

De revolutionaire stroming steunde de versnelling van de socialisering van de landbouwproductie door de fusie van kleine met grotere kolchozen[\[27\]](#) en de geleidelijke omvorming van kolchozen tot sovchozen, met als eerste stap, de toewijzing van heel de landbouwproductie aan de staat.

Over tegenstellingen tussen de Eerste Afdeling van de sociale productie (productie van de productiemiddelen) en de Tweede Afdeling (productie van waren), steunde deze stroming terecht dat het voornaamste criterium van de geplande proportionele verdeling van de arbeid en de productie onder de verschillende sectoren van de socialistische industrie prioritair was voor de Eerste Afdeling. Hiervan hangt de uitbreiding van de groei en van de socialistische accumulatie (de sociale rijkdom) af, die onontbeerlijk zijn voor de toekomstige expansie van de sociale welvaart.

Een zwak punt van de revolutionaire stroming was de onvolledige interpretatie van de distributieverhoudingen voor wat betreft het aandeel van het maatschappelijk product dat herverdeeld werd in functie van de arbeid.

18. Na de Tweede Wereldoorlog ging de discussie over de economie nog heftiger verder. Er ontstond een polemiek over de interpretatie van bepaalde problemen.[\[28\]](#) Wij vinden het standpunt dat de Sovjetleiding innam in het begin van de jaren vijftig correct, namelijk dat de economische problemen de uitdrukking waren van de verscherping van de tegenstelling tussen de ontwikkelde productiekrachten en de achterblijvende productieverhoudingen. De ontwikkeling van de productiekrachten had een nieuw niveau bereikt na het naoorlogse economische herstel. Een nieuwe dynamische impuls voor de verdere ontwikkeling van de productiekrachten vereiste diepgaandere en uitgebreidere communistische verhoudingen. De achterstand hiervan betrof: de centrale planning, de verdieping van het communistische karakter van de distributieverhoudingen, een energiekere en bewustere arbeidersdeelname in de organisatie van de arbeid en de controle van het bestuur, van de basis naar de top, en de omvorming van de coöperatieve eigendomsverhoudingen (waarnaast de privé-eigendom overleefde) tot maatschappelijke eigendom.

De noodzaak groeide, bewust, goed gepland, theoretisch en politiek voorbereid, om de communistische verhoudingen uit te breiden en volledig te laten overheersen in de sectoren van de maatschappelijke productie waar dat voordien nog niet mogelijk was (vanuit het standpunt van hun materiële rijpheid en van de arbeidsproductiviteit).

Het maatschappelijk verzet (kolchozenboeren, leidende kaders van de industrie) tegen dit vooruitzicht uitte zich op ideologisch vlak door de interne strijd in de partij. Dit intense debat, dat heeft geleid tot het aanvaarden van de waardewet als wet van het socialisme, mondde uit in politieke keuzes waarvan de gevolgen voor de ontwikkeling van het communisme directer en ingrijpender waren dan tijdens de vooroorlogse periode, toen deze theoretische standpunten minder effect hadden omwille van de materiële achterstand.

Na het 20<sup>e</sup> Congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (CPSU), werden politieke keuzes gemaakt die de (potentieel kapitalistische) verhoudingen waren-geld uitbreidden, in naam van het verbeteren van de zwakke punten in de centrale planning en in het beheer van de socialistische instellingen (bedrijven).

Achterhaalde methodes en middelen werden naar voor geschoven als oplossingen voor de problemen die ontstonden in de economie. De “markt”-politiek werd gepromoot, in plaats van de maatschappelijke eigendom en de centrale planning te versterken, wat de tegenovergestelde tendens versterkte – in verband met de homogenisatie van de arbeidersklasse (dankzij de grotere mogelijkheid tot veelvuldige specialisaties, het afwisselen in de technische arbeidsverdeling) en met de arbeiderscontrole en de deelname aan de werkorganisatie met het oog op het ontwikkelen van het communistische zelfbeheer – met, vanzelfsprekend, een overeenkomstig effect op het sociale bewustzijn. De ervaring van het verleden en de efficiëntie van de Sovjetfabriek werden niet meer geëxploiteerd, net zomin als de stachanovistische beweging van de kwaliteitscontrole, de verbetering van de organisatie en het bestuur of de interventies om grondstoffen, arbeidstijd, enz. te besparen.

De “markt”-economisten (Lieberman, Nemtsinov, Trapeznikov, enz.) interpreteerden de bestaande economische problemen verkeerd. Voor hen ging het niet om subjectieve zwakheden in de planning[\[29\]](#), maar om een gevolg van de objectieve zwakte van de centrale planning om in te spelen op de ontwikkeling van het productievolume en op de nieuwe capaciteiten, alsook op de ontwikkeling van de gediversifieerde behoeften.

Zij beweerden dat de theoretische oorzaak de voluntaristische ontkenning was van het handelskenmerk van de productie onder het socialisme, de minachting voor de ontwikkeling van de landbouw en de overschatting van de subjectieve mogelijkheid om tussen te komen in het economische bestuur.

Zij beweerden dat het voor de centrale organen onmogelijk was om de kwaliteit, de technologie en de prijzen van alle waren en lonen te bepalen maar dat het gebruik van marktmechanismen ook noodzakelijk was in functie van de doelstellingen van een geplande economie. Volgens hen kon men de problemen met de aanpassing van het volume en van de structuur van de productie aan de consumptiebehoeften en met de verhouding tussen de sectoren opgelost worden door het effect van vraag en prijzen bepaald op basis van de waardewet.

Stilaan domineerden op theoretisch vlak de theorieën van de “socialistische warenproductie” of van het “marktsocialisme”, het aanvaarden van de waardewet als een wet van de communistische productiewijze, die zelfs geldt tijdens de ontwikkelde fase van socialistische opbouw. Op basis van deze theorieën kreeg de economische politiek vorm.[\[30\]](#)

19. Het beleid dat de centrale planning en de maatschappelijke eigendom verzwakte, versnelde nog na het 20<sup>e</sup> Congres. In plaats van de omvorming van de kolchozen tot sovchozen voor te bereiden, werden in 1958 de tractoren en andere machines[\[31\]](#) eigendom van de kolchozen[\[32\]](#), hoewel hun productie voldoende groot was en overeenstemde met ongeveer tien tractoren per kolchoze. In de praktijk betekende dit een herziening van de richtlijn, die in het begin van de jaren vijftig op initiatief van de communisten was verspreid, voor het organiseren van een brede kolchozenbeweging om de kleine kolchozen te verenigen in grotere.

In 1957 werden de sectorministeries die de industriële productie leidden in de Sovjet-Unie en in de republieken ontbonden. Regionale bestuursorganen, de *sovnarchozen*, kwamen in de plaats. Zo werd de centrale leiding aan de planning verzwakt.[\[33\]](#)

Niet alleen hebben deze veranderingen de problemen niet opgelost, ze hebben zelfs nieuwe problemen aan de oppervlakte gebracht of gecreëerd, zoals het gebrek aan veevoerders en de technologische stagnatie in de kolchozen.

In het midden van de jaren zestig werden de subjectieve fouten in het landbouwbeleid geïdentificeerd als de oorzaak van de problemen.[\[34\]](#)

Dit leidde toen onder meer tot volgende hervormingen: beperking van de hoeveelheid producten die de kolchozen aan de staat leveren[\[35\]](#), mogelijkheid om de overschotten te hervekopen aan hogere prijzen, afschaffing van de beperkingen op de handel tussen de kolchozengezinnen en van de belasting op het individuele bezit van dieren. De schulden op de leningen van de kolchozen bij de staatsbank werden uitgewist, de terugbetalingstermijnen voor de schulden op financiële kredieten verlengd en de verkoop van veevoerders aan de eigenaars van dieren toegelaten. Zo werd het aandeel van de landbouwproductie dat afkomstig was van de individuele landbouwgezinnen en de kolchozen in stand gehouden en versterkt en vrij verkocht op de markt[\[36\]](#), terwijl de achterstand in de veeproductie opliep en de ongelijkheid tussen de verschillende regio's en republieken van de Sovjet-Unie voor wat betreft het bevredigen van de behoefte aan landbouwproducten toenam.

Een gelijkaardig beleid ter versterking van het warenkarakter ten koste van het direct maatschappelijk karakter werd ook toegepast in de industrie. Het is gekend als de “hervorming van Kosygin”[\[37\]](#), (het “systeem van zelfbeheer van de ondernemingen” werd substantieel ingevuld en was niet langer formeel). Zo beweerde men dat daardoor de gedaalde jaarlijkse groeiritmes van de arbeidsproductiviteit en van de industriële productie in het begin van de jaren zestig zouden verbeteren, zonder te zien dat ze gevolg waren van de ondermijning van de centrale planning door de invoering van de *sovnarchozen* in 1957).

De eerste golf van hervormingen werd gelanceerd tussen het 23<sup>e</sup> (1966) en het 24<sup>e</sup> Congres (1971).

Overeenkomstig het nieuwe systeem, werden de bijkomende vergoedingen (premies) van de directeurs niet berekend op basis van de verwezenlijking van het plan in termen van productievolume[38], maar veeleer in functie van de verwezenlijking van het verkoopplan en in verhouding tot de winstmarge van de onderneming. Een deel van de premie van de arbeiders kwam eveneens voort uit de winst, net zoals de uitbreiding van de huisvestingsmogelijkheden, enz. Zo werd de winst een stimulans voor de productie. De loonverschillen werden groter.

Horizontale waren-geldhandel tussen de ondernemingen werd toegelaten, evenals het sluiten van directe overeenkomsten met “consumptie-eenheden en handelsorganisaties” en het bepalen van de prijzen en de winst op basis van deze handel, enz.

Het centrale plan legde enkel voor de nieuwe ondernemingen het totaalbedrag van de productie en van de investeringen vast. De modernisering van de oude ondernemingen moest gefinancierd worden met de winsten van de ondernemingen.

Deze theoretische en politieke achteruitgang in de Sovjet-Unie kwam er tijdens een nieuwe fase in de verdere ontwikkeling van de productiekrachten, die stimulansen en efficiëntere aanwijzingen van de centrale, sectorale en intersectorale planning vereiste en de concretisering ervan op het niveau van de ondernemingen. Er moest dus een ontwikkeling komen die overeenstemde met de centrale planning om de versterking van de communistische productiewijze te dirigeren.

Met deze markthervormingen en de loskoppeling van de socialistische productie van de centrale planning, verzwakte het socialistische karakter van de eigendom van de productiemiddelen. Het werd mogelijk om het principe van de herverdeling “volgens arbeid” te schenden.

Parallel hiermee verwierp men de voorstellen en projecten voor het gebruik van computers en informatica[39], die hadden kunnen bijdragen tot een betere verwerking van de technische gegevens en een betere analyse en controle van de productie dankzij fysieke indicatoren.

Het 24<sup>e</sup> Congres van de CPSU, met de richtlijnen voor de uitwerking van het Negende Vijfjarenplan (1971-1975), heeft de prioriteitsverhouding van Afdeling 1 omgekeerd ten voordele van Afdeling 2. Deze ommekeer in de verhouding was al voorgesteld tijdens het 20<sup>e</sup> Congres, maar niet aanvaard. De wijziging werd gerechtvaardigd als een keuze om het consumptieniveau van de bevolking te verhogen. In werkelijkheid was het een keuze die de economische wet schond, met negatieve gevolgen voor de toename van de arbeidsproductiviteit. De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit – fundamenteel element om de maatschappelijke rijkdom te kunnen vergroten en om te kunnen voldoen aan de behoeften van de mens en zijn ontwikkeling in het algemeen – vooronderstelt de ontwikkeling van de productiemiddelen. De planning had met een grotere efficiëntie volgende behoeften moeten aanpakken: invoering van moderne technologie in de industrie, transport, opslag en distributie van goederen.

Deze keuze om de verhoudingen om te keren heeft niet alleen in de praktijk niet bijgedragen tot de oplossing van de tegenstellingen (zoals het inkomensoverschot en het gebrek aan consumptiegoederen zoals huishoudtoestellen, kleurentelevisies), maar heeft de centrale planning afgeleid van haar belangrijkste doel (de toename van de sociale welvaart). Zij heeft de tegenstelling tussen het ontwikkelingsniveau van de productiekrachten en het niveau van de communistische verhoudingen in de productie en de distributie nog aangescherpt.

De periode waarin Joeri Andropov secretaris-generaal was van CPSU (november 1982 – februari 1984), net vóór de perestrojka, was te kort om op een complete manier beoordeeld te kunnen worden. In de teksten en documenten van de CPSU

uit die periode, vindt men verwijzingen naar de noodzaak om de strijd tegen de burgerlijke en reformistische visies te intensifiëren, en naar de noodzaak om waakzaam te zijn voor de sabotage van het imperialisme.

Op politiek vlak kwam er in de jaren tachtig een nieuwe opportunistische oriëntatie, met de beslissingen van het 27<sup>e</sup> Congres (1986). Nadien ontwikkelde zich de contrarevolutie, met de goedkeuring van de wet (1987) die de kapitalistische verhoudingen institutioneel legitimeerde door het aanvaarden van de verschillende vormen van eigendom.

In het begin van de jaren 90 moest de sociaaldemocratische benadering van “de geplande markteconomie” (platform van het Centraal Comité op het 28<sup>e</sup> Congres van de CPSU) al snel baan ruimen voor “de gereguleerde markteconomie” en nadien voor de “vrije markteconomie”.

20. De overheersende oriëntatie wordt vandaag niet alleen vanuit een theoretisch oogpunt beoordeeld, maar ook op de resultaten ervan. Na ongeveer twee decennia van deze hervormingen, waren de problemen duidelijk verergerd. Voor het eerst in de geschiedenis stagneerde de socialistische opbouw. De meeste ondernemingen bleven kampen met een technologische achterstand. Er waren tekorten aan talrijke consumptiegoederen en andere “markt”-problemen: de ondernemingen provoceeden kunstmatige prijsstijgingen door goederen in de magazijnen te laten of door ze in gecontroleerde hoeveelheden op de markt te brengen.

De steeds toenemende interactie van marktelementen verzwakte op direct wijze de maatschappelijke productie van het socialisme. De dynamiek van de socialistische ontwikkeling stuikte ineen. Het individuele belang en het groepsbelang op korte termijn werden versterkt (met grote loonverschillen tussen de werknemers in elke onderneming, tussen de werknemers en de directieorganen, tussen de verschillende ondernemingen), ten nadele van de algemene belangen van de maatschappij. Mettertijd werden sociale omstandigheden gecreëerd waarin de contrarevolutie kon gedijen en overwinnen, met de hulp van de perestrojka.

Deze hervormingen maakten het mogelijk dat geldsommen, die meestal illegaal waren geaccumuleerd (smokkel, enz.), geïnvesteerd werden in de “zwarte” (illegale) markt. Dat betrof vooral kaders uit de administratie en de bedrijven, kaders in de sector buitenlandse handel. Het Ministerie van Justitie in de Sovjet-Unie heeft ook gegevens verstrekt over deze zogenaamd “parallelle” economie. Volgens deze informatie werd een belangrijk deel van de coöperatieve of staatslandbouwproductie op illegale wijze naar de consumenten verhandeld.

De individuele inkomensverschillen tussen de individuele landbouwproducenten en de kolchozenboeren vergrootten, net zoals hun verzet tegen de tendens om het maatschappelijk karakter van de landbouwproductie uit te breiden. De boeren die zich verrijkten stonden steeds sterker tot ze een maatschappelijke laag werden die de socialistische opbouw verhinderde.

De sociale verschillen in de industrie waren nog opvallender door de concentratie van de “bedrijfswinsten”. Het “spookkapitaal” kwam niet alleen voort uit de winsten van de ondernemingen, maar ook uit de zwarte markt, uit criminele verrichtingen zoals het verduisteren van het maatschappelijk product; het zocht een legale werking als productiekapitaal, dit wil zeggen privatisering van de productiemiddelen, herstel van het kapitalisme. De eigenaars van dit kapitaal werden de sociale motor van de contrarevolutie. Zij gebruikten hun positie binnen het staatsapparaat en de partij en de steun van aarzelende sectoren van de bevolking, kwetsbaar voor de burgerlijke ideologische invloed, met name een groot deel van de intelligentsia, de jeugd, vooral de studenten, die om verschillende redenen ontevreden waren. [\[40\]](#) Deze krachten hebben de partij rechtstreeks of onrechtstreeks beïnvloed, door de opportunistische uitholling en het contrarevolutionaire verval te

versterken. Dat vertaalde zich in de politiek van de perestrojka en zij eisten de institutionele consolidatie van de kapitalistische verhoudingen. Het doel was bereikt na de perestrojka, met de omverwerping.

19 oktober 2009

---

## Noten

[1] De stellingen over het socialisme van de Communistische Partij van Griekenland (KKE) werden goedgekeurd op het 18<sup>e</sup> Congres (18-22 februari 2009). Dit eerste deel is een licht ingekorte versie; het tweede deel ervan verschijnt in het decembernummer. U kunt deze stellingen online terugvinden op de website van de KKE, in het Grieks (<http://www.kke.gr/arcti.php?myid=767>) en het Engels (<http://inter.kke.gr/News/2008news/2008-12-thesis-socialism/>).

[2] Economische faculteit van de universiteit Lomonosov van Moskou, *Politieke Economie*, Deel 5, Gutenberg, 1980, p. 604-605.

[3] Economische faculteit van de universiteit Lomonosov van Moskou, *Politieke Economie*, Deel 4, Gutenberg, 1980, p. 150.

[4] *De Grote Sovjetencyclopedie*, Deel 31, p. 340 vermeldt de wet met als titel: "Fundamentele principes van de arbeidswetgeving in de USSR en in de Verenigde Republieken".

[5] De kapitalistische productieverhoudingen, als nieuwe historische vorm van uitbuiting van de mens door de mens, met de relatie arbeid-kapitaal, verschenen en namen uitbreiding in de tweede helft van de 14<sup>e</sup> eeuw, in de steden van Noord-Italië (bijv. Genua, Venetië, enz.). Omwille van een aantal redenen, konden zij niet voor een groter groeiniveau zorgen en dus ook niet overwinnen; wat leidde tot de terugkeer naar de feodale verhoudingen. De groei van de kapitalistische verhoudingen, nadien in Engeland en in de Nederlanden, in de 16<sup>e</sup> eeuw, bracht de burgerlijke orde naar voor, leidde tot een reeks burgerlijke revoluties tot ze, uiteindelijk, doorheen een proces van confrontatie en compromissen met het feodalisme, definitief haar macht consolideerden in de 19<sup>e</sup> eeuw. De *Wereldgeschiedenis* van de Academie voor wetenschappen van de USSR, Boek III, 2, p. 943-983, beschrijft op gedetailleerde wijze de uitbreiding van de kapitalistische verhoudingen in de Noord-Italiaanse steden en het proces van hun verval en hun omverwerping die geleid heeft tot de terugkeer en de overheersing van de feodale verhoudingen. Een kenmerk van de omvang die de kapitalistische verhoudingen in de Italiaanse steden had bereikt, zijn de heftige klassenconflicten, met opstanden en stakingen georganiseerd door de loontrekkende arbeiders, tegen de artisanale bourgeoisie, de kooplui en de bankiers. Een typische gebeurtenis was de opstand van 4000 arbeiders van de textielmanufacturen in Firenze in 1343. Tijdens de 15<sup>e</sup> eeuw was de manufactuurnijverheid nog tamelijk beperkt en hebben de rijke inwoners van de steden hun fondsen overgebracht naar landbouwactiviteiten. Een kenmerkend element getuigt van de stap terug: in de 13<sup>e</sup> eeuw, was de lijfeigenschap in bepaalde steden afgeschaft of beperkt; de tweede helft van de 15<sup>e</sup> eeuw was gekenmerkt door de terugkeer ervan (Boek III, 2, p. 962-964).

[6] Lenin, *Staat en Revolutie*, <http://www.marxists.org/nederlands/lenin/1917/staat-revolutie/ch05.htm>, "4. De hogere fase van de communistische maatschappij." Zie ook [www.marx.be](http://www.marx.be), nieuwe vertaling van *Staat en Revolutie*.

[7] Karl Marx, *Het Kapitaal. Een kritische beschouwing van de economische politiek, Deel I. Het productieproces van het kapitaal* [1867]. Vertaling van Dr. I. Lipschits gebaseerd op de vierde door Engels verzorgde druk [1967]. Herziene transcriptie 2007. Zie <http://www.marxists.org/nederlands/marx-engels/1867/kapitaal/index.htm>, p. 61 in de pdf-versie. .

[8] Karl Marx, *Kritiek op het programma van Gotha*. **[Geschreven kanttekeningen dateren van april of begin mei 1875]**. **Eerste publicatie:** verkorte versie door F. Engels in *Die Neue Zeit*, Bd. 1, Nr. 18, 1890-91. Zie <http://www.marxists.org/nederlands/marx-engels/1875/1875gotha.htm> in deel I van de kanttekeningen van Marx.

[9] Karl Marx, *Het Kapitaal*, p. 61 van de pdf-versie.

[10] Karl Marx, *Le Capital*, Livre II, La Pléiade, p. 863. [Eigen vertaling]

[11] Karl Marx, Voorwoord tot de Bijdrage tot de kritiek op de politieke economie. [Januari 1859] Zie <http://www.marxists.org/nederlands/marx-engels/1859/1859voorwoordbijdrage.htm>.

[12] Op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog was er voor die tijd een belangrijke groei en concentratie van de arbeidersklasse in Rusland. Men schatte dat het totale aantal arbeiders 15 miljoen bedroeg, waarvan 4 miljoen arbeiders in de industrie en bij de spoorwegen. Bovendien schatte men dat 56,6 % van de industriearbeiders geconcentreerd waren in bedrijven van meer dan 500 werknemers. Inzake industriële productie stond Rusland wereldwijd op de 5<sup>e</sup> plaats en in Europa op de 4<sup>e</sup> plaats. Natuurlijk was de bloei van de industriële productie begonnen op het einde van het eerste decennium van de 20<sup>e</sup> eeuw. De sectoren die productiemiddelen voortbrengen, hebben hun productie tijdens de periode 1909-1913 met 83 % opgevoerd (gemiddelde jaarlijkse groei van 13 %). De grote kapitalistische industrie was nochtans geconcentreerd in zes regio's: Centrum, Noordwesten (Sint-Petersburg), Baltische staten, Zuiden, Polen, Oeral; zij verenigen ongeveer 79 % van de industriearbeiders en brachten ongeveer 75 % van de totale industriële productie voort. De diepe ongelijkheid die de economie van het Russische keizerrijk kenmerkte op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, is af te lezen uit de statistische gegevens van deze periode, ondanks meerdere lacunes. De arbeidersklasse vormde ongeveer 20 % van de totale bevolking (volgens de bronnen, van 17 tot 19,5 %). De kleine zelfstandigen (landbouwers, handelaars en ambachtslieden) vertegenwoordigden 66,7 % en de uitbuitende klassen 16,3 %, waarvan 12,3 % koelakken waren. (Nationale Academie van de Wetenschappen van de USSR, *Politieke Economie*, Kypraiou, 1960, p. 542 en *De grote Sovjetencyclopedie*, Deel 31, p. 183-185.

[13] In 1913 bedroeg het bruto nationaal product per inwoner van Rusland 11,5 % van dat van de Verenigde Staten. Bijna 2/3 van de bevolking was volledig analfabeet.

[14] Dit werd onthuld in *De geschiedenis van de CPSU*, verschenen in 1960. Tijdens het Presidium van het Centraal Comité in juni 1957, een jaar na het 20<sup>e</sup> Congres, was er een fel debat. Presidiumleden Malenkov, Kaganovitsj en Molotov spraken zich uit tegen de lijn van het 20<sup>e</sup> Congres op binnenlands en buitenlands vlak: tegen de uitbreiding van de bevoegdheden van de republieken van de Unie inzake economische en culturele ontwikkeling; tegen de maatregelen die de rol van de staat inperken en tegen de reorganisatie van de administratie bevoegd voor de industrie en de bouw, tegen de verhoging van de materiële stimulansen voor de kolchozenboeren, tegen de afschaffing van de verplichting voor de individuele kolchozenfamilies om landbouwproducten te leveren. Molotov verzette zich tegen de uitbreiding naar de maagdelijke gronden. Alle drie namen ze stelling tegen de buitenlandse politiek van de partij. Malenkov, Kaganovitsj, Molotov en Sepilov werden uiteindelijk uit het Centraal Comité en het Presidium gezet tijdens van de voltallige zitting van het Centraal Comité in juni. Boelganin kreeg een strenge blaam. Andere leden werden gestraft: Perboesjin werd gedegradeerd tot plaatsvervangend

lid van het Presidium, Saboerov werd afgezet als plaatsvervangend lid. In oktober 1957 worden het Presidium en het secretariaat van het Centraal Comité uitgebreid met nieuwe leden. Zie *Histoire du PCUS*, Publications politiques et littéraires, 1960, p. 861-865.

[15] Oriëntatie uitgewerkt door het 15<sup>e</sup> Congres (1927): de (bolsjewistische) CPSU heeft de nadruk gelegd op de groei van de productiviteit van de kleine en middelgrote ondernemingen en op de technologische levering en uitrusting. De nationalisatie van de grond kwam niet in conflict met de gebruiksrechten van de kleine en middelgrote boeren. Zij kwam de kleine boeren en de samenwerkingsvormen tussen de verspreide boeren ten goede, van de eenvoudigste, van de verenigingen, tot de *artel*. Het standpunt ten opzichte van de kleine boeren, de kleine productie, was een relatie van hulp en niet van conflict. Het vernietigen van de lagere productievormen in naam van de grotere, werd verworpen.

[16] De sovchozen waren landbouworganen van de staat en lagen aan de basis van de mechanisatie van de landbouwproductie. De eerste sovchoze werd opgericht in 1918 op gronden die onteigend waren van de grootgrondbezitters. De opbrengst van de sovchozen werd volledig overgemaakt aan de overheid. De werknemers van de sovchozen hadden een inkomen onder de vorm van loon. Zij werden beschouwd als werknemers van de maatschappelijke eigendom, en hadden het recht om een klein stukje individuele landbouwgrond te bezitten, zoals overigens alle werknemers die in de landelijke regio's woonden. Zij hadden het recht, zoals de boeren van de kolchozen, om een deel van de productie van hun individuele gronden op de markt te brengen. Sommige bronnen menen dat er 21.600 sovchozen waren met 12 miljoen werknemers (tegenover 26.400 kolchozen en 13 miljoen kolchozenwerknemers). *Économie rurale*, Ed. Agence Novosti, 1983.

[17] Beslissing van het Centraal Comité van 15 maart 1930 en persoonlijk artikel van J.V. Stalin, "Het duizelingwekkende succes". Stalin vermeldt er fouten die de duurzaamheid van het bondgenootschap van arbeiders en boeren schaden. Die fouten dienden erkend en gecorrigeerd te worden op zoveel mogelijk terreinen en wanneer de situaties nog niet onomkeerbaar waren. Zie J.V. Stalin, *Œuvres complètes*, Deel 12, p. 218-227.

[18] De zaak *Chakhty* betreft sabotage in de steenkoolnijverheid in de regio van de Donbass door bourgeoispecialisten, kaders gerekruteerd door de Sovjetmacht om de productie te organiseren en te leiden. Tijdens het proces dat in 1928 plaatsvond, werd bewezen dat deze kaders verbonden waren met de vroegere kapitalistische eigenaren van de koolmijnen, die naar het buitenland vertrokken waren. De sabotage maakte deel uit van een globaal plan om de socialistische industrie en de Sovjetmacht te ondermijnen.

[19] L. Trotski en zijn medestanders (nadien Zinoviev en Kamenev) beweerden dat de Sovjet-Unie het socialisme niet kon opbouwen, als de socialistische revolutie niet had gezegevierd in een bepaald aantal ontwikkelde kapitalistische landen, anders zou de Sovjetmacht onvermijdelijk uit elkaar vallen. Dit standpunt bracht Trotski in de beginjaren van de revolutie tot het standpunt dat de landbouwproductie met geweld onderworpen moest worden aan de industrie (de "dictatuur van de industrie"). Later echter (1932) heeft hij de collectivisatie en de industrialisatie-inspanning aangeklaagd als "bureaucratisch avonturisme".

N. Boecharin beweerde dat, om het socialisme in de Sovjet-Unie op te bouwen, het kapitalisme eerst ontwikkeld moest worden in de achtergebleven sectoren en met name in de landbouw. Hij reageerde op de promotie van de collectivisatie van de landbouwproductie en was van mening dat het maar doorheen de verbruikers- en leverancierscoöperatieën en de liberalisering van de markt was, dat de landbouwproductie op de weg van het socialisme kon worden gezet. Boecharin en zijn medestanders hielden vol dat de koelakken geleidelijk aan in het socialisme konden worden geïntegreerd en steunden de voortzetting van de NEP. In de grond drukte deze tendens op een authentieke manier de belangen van de koelakken uit, van

de NEP-men en de kleinburgerlijke tendensen in het kader van de Sovjetmaatschappij. Het is trouwens geen toeval dat de ideeën van Boecharin in 1988 door de perestrojka werden overgenomen.

[20] Dit werd bevestigd door de ontdekking van contrarevolutionaire centra in het midden van de jaren dertig. Ondanks excessen in de maatregelen om deze centra aan te pakken, hebben de processen van 1936 en 1937 aan het licht gebracht dat er samenwerking was geweest tussen deze centra en afdelingen van het leger (zie het geval Toechatsjevski, na het 20<sup>e</sup> Congres van de CPSU gerehabiliteerd), alsook met de geheime diensten van Duitsland, Engeland, Frankrijk, enz. Bovendien hebben bronnen uit kapitalistische landen het bestaan van dergelijke plannen bevestigd alsook de deelname eraan van leidende kaders zoals Boecharin. Een kenmerkend voorbeeld is het rapport van Joseph Davies (toenmalig ambassadeur van de Verenigde Staten in Moskou), over het proces Boecharin, dat hij van het begin tot het einde heeft gevolgd. Op 17 maart 1938 verzond Davis een confidentiële boodschap naar de staatssecretaris in Washington: “Alhoewel ik bevooroordeeld ben tegen bekentenissen als bewijsstukken en tegen een juridisch systeem dat nagenoeg geen enkele vorm van bescherming biedt aan de beklaagde, denk ik, nadat ik dag na dag de getuigen en hun manier van getuigen geobserveerd heb en nadat ik de onbewuste belastende aanwijzingen die naar voor kwamen en andere feiten die het proces kenmerkten, genoteerd heb, dat de beschuldigten inderdaad misdaden begaan hebben volgens de Sovjetwet, misdaden die aangetoond werden met bewijzen en zonder dat daar de minste twijfel over kan bestaan, genoeg misdaden om het vonnis dat hen schuldig bevindt aan verraad en hen veroordeelt tot de straf voorzien in de strafwetgeving van de Sovjet-Unie, te rechtvaardigen. Anderen wier oordeel aanvaardbaar is, denken er ook zo over. Het is de algemene overtuiging van de buitenlandse diplomaten die het proces bijwoonden dat het bewijs geleverd werd dat er een uiterst gevaarlijk complot bestond.” (Joseph E. Davies, *Mission à Moscou*, Éditions de l’Arbre, Montreal, 1944, p. 243-244, geciteerd in L. Martens, *Een andere kijk op Stalin*, EPO, Antwerpen, 1994, Hoofdstuk 7. De grote zuivering, p. XXX.)

[21] J.V. Stalin, *De economische vraagstukken van het socialisme in de Sovjet-Unie*, Pegasus, Amsterdam, 1953.

[22] J.V. Stalin, *idem*.

[23] GOSPLAN, Staatscomité voor de planning, staatsorgaan belast met de centrale planning in de Sovjet-Unie.

[24] N. A. Voznesensky, *L’économie de guerre de l’URSS à l’époque de la Guerre patriotique*, Moskou, 1947, p. 118.

[25] J.V. Stalin, *o.c.*

[26] “Zonder twijfel moest met de vernietiging van het kapitalisme en het uitbuitingssysteem, met de versterking van de socialistische orde in ons land, ook de belangentegenstelling tussen stad en land, tussen industrie en landbouw verdwijnen. Zo was het ook. (...) Natuurlijk vormen de arbeiders en de boerenbevolking in de collectieve bedrijven niettemin twee klassen, die zich op grond van hun toestand van elkaar onderscheiden. Maar dit verschil verzwakt in geen enkel opzicht hun vriendschap. Omgekeerd, hun belangen bevinden zich op hetzelfde gemeenschappelijke vlak, op het vlak van de versterking van het socialisme en van de overwinning van het communisme. (...) Neemt men bijvoorbeeld het verschil tussen de landbouw en de industrie, dan bestaat het voor ons niet alleen daarin, dat de arbeidsvoorwaarden in de landbouw verschillend zijn van de arbeidsvoorwaarden in de industrie, maar vooral en voornamelijk hierin, dat wij in de industrie algemeen volkseigendom van de productiemiddelen en van de voortbrengselen der productiemiddelen hebben, terwijl wij in de landbouw geen algemeen volkseigendom, maar groepsbezit, kolchoze-eigendom hebben. Er werd reeds op gewezen, dat deze omstandigheid leidt tot handhaving van de omloop van waren, dat alleen met het verdwijnen van dit verschil tussen industrie en landbouw de warenproductie met alle daaruit voortvloeiende gevolgen kan verdwijnen. (...) Derhalve kan niet ontkend

worden, dat het verdwijnen van dit wezenlijke verschil tussen landbouw en industrie voor ons van de allergrootste betekenis moet zijn.” (J. V. Stalin, *De economische vraagstukken van het socialisme in de Sovjet-Unie*, Pegasus, Amsterdam, 1953.)

[27] Er waren heel wat kleine kolchozen van tien tot dertig gezinnen, op beperkte gronden, waar de technische middelen niet volledig werden aangewend en de kosten van het administratieve beheer zeer hoog lagen.

[28] Ondanks de successen van de realisatie van het Vierde Vijfjarenplan (1946-1950), noteerde de leiding van de CPSU de volgende problemen tijdens die periode: traag verloop van de invoering van de nieuwe wetenschappelijke en technologische ontdekkingen in een aantal industriële sectoren en in de landbouwproductie. Fabrieken met verouderde technische uitrusting en een lage productiviteit, de productie van voorbijgestreefde gereedschapsmachines en technologische instrumenten. Verschijnselen zoals zelfgenoegzaamheid, routine, traagheid in het beheer van de ondernemingen, de onverschilligheid ten opzichte van de invoering van de technische vooruitgang als constante stimulans voor de ontplooiing van de productiekrachten. Achterstand in het herstel van de landbouwproductie, zwakke opbrengst per hectare in de graanteelt, lage productiviteit in de voedingsmiddelenproductie, waarvan de totale productie zelfs het vooroorlogse niveau niet heeft bereikt, waardoor tekorten ontstaan aan vlees, melk, boter, groenten en fruit, wat het algemene objectief van de verhoging van de sociale welvaart heeft aangetast. (G. Malenkov, *Activiteitenverslag van het CC van de CP (b) van de USSR aan het 19<sup>e</sup> partijcongres*, Uitgave Centraal Comité van de KKE, p. 48-64).

[29] Achterstand in de ontwikkeling van een mechanisme dat in de centrale planning de echt noodzakelijke verhoudingen tussen de takken en sectoren van de economie zou weerspiegelen.

[30] Het is belangrijk te noteren hoe de burgerlijke krachten de hervormingen van 1965 omschreven:

a. het burgerlijke economisch denken kenmerkte ze als een terugkeer naar het kapitalisme (publicaties van *The Economist*, *Financial Times*);

b. zij hadden de steun van de westerse burgerlijke economen van de keynesiaanse school en van de sociaaldemocratie, die de “hervormingen” zagen als een verbetering van de planning, die samenging met een strijd tegen de bureaucratie.

[31] De tractoren en andere machines waren tot dan staatseigendom en werden verzameld in de SMT stations (stations van machines en tractoren) en gebruikt door de arbeiders.

[32] In februari 1958 besliste de plenaire zitting van het Centraal Comité van de CPSU de SMT's te ontbinden en hun technische uitrusting aan de kolchozen te verkopen. Dat leidde tot een grote uitbreiding van de kolchozeneigendom en tot de overeenkomstige inkrimping van de maatschappelijke eigendom.

[33] De *sovnarchozen* werden in 1965 afgeschaft en de sectorale ministeries heringevoerd.

[34] Plenaire zitting van het Centraal Comité van de CPSU van maart 1965. Rapport van Brezjnev over het thema: “De dringende maatregelen voor de latere ontwikkeling van de rurale economie in de USSR.”

[35] Tot in 1958 waren er in de Sovjet-Unie vormen van bevoorrading in landbouwproducten door de kolchozen die het marktelement, dat slechts formeel was, met de waren, beperkte, maar niet in wezen: verplichte leveringen aan lage prijzen, met de mogelijkheid van een belasting; contracten, dit wil zeggen de verkoop van producten van de kolchozen op basis van contracten met de bevoorradingsorganen; betaling in natura van het werk van de SMT's; het op de markt brengen van

producten die de verplichte leveringen overstegen, aan hogere prijzen dan de bevoorrading. Het systeem van de leveringen werd in 1932-1933 ingevoerd. Het contract was al eerder verschenen en werd uitgebreid naar technische producten.

[36] In 1970 leverde de bijproductie in de Sovjet-Unie 38 % van de groenten, 35 % van het vlees en 53 % van de eieren. Globaal gezien vertegenwoordigde dit surplus van de gezinnen 12 % van de landbouwproducten die op de markt werden verkocht (8 % van de landbouwproducten en 14 % van de veeteelt). De bijproductie leverde 41 % van de aardappelen, 13 % van de groenten, 17 % van het vlees, 9 % van de eieren, 6 % van de melk en 15 % van de wol, verkocht als waren. (Economische faculteit van de Universiteit Lomonosov van Moskou, *Politieke economie*, Uitg. Gutenberg, Athene 1984, Deel 4, p. 319).

[37] Plenaire zitting van het Centraal Comité van de CPSU, in september 1965, had als thema: “Verbetering van het beheer van de industrie, perfectionering van de planning, versterking van de economische stimuli in de industriële productie”. De “Kosygin-hervormingen” werden versneld tijdens de jaren 70.

[38] Vanaf 1962 werd met de hervormingen in de industrie eerst geëxperimenteerd in twee kledingbedrijven. Zij werkten volgens het beheersmodel van professor Lieberman (gekend als het Charkov-systeem). Lieberman stelde dat de berekening van de bijkomende loonpremies voor directeuren bij de realisatie van het plan, een tegenstelling opriep tussen de belangen van de directeuren en de belangen van de Sovjetsamenleving in haar geheel. Hoe dat? De directeuren verborgen de werkelijke productiecapaciteiten van de bedrijven; zij legden voorraden aan van grondstoffen en goederen; zij stonden onverschillig tegen de stopzetting van de productie van “nutteloze goederen”; zij verhinderden de invoering van nieuwe technologieën zodat de “normen” niet moesten worden gewijzigd, met andere woorden de indicatoren van de sociale productie op basis waarvan de realisatie van het plan werd beoordeeld. Zo produceerden zij bijvoorbeeld dik papier in plaats van dun omdat de normen rekening hielden met het gewicht. Hij trok dus juiste conclusies, maar stelde echter een verkeerde politiek voor. Op die basis werden arbeiders en communisten overtuigd van de noodzaak van deze maatregelen.

[39] V. M. Gkloesjkov, “Lasten voor wie blijft”, *Kompe* (Communistisch tijdschrift), 1/2005 en N. D. Pikhorovitsj, “Alternatieve oplossing voor markthervorming van 1965 zonder bestemmelingen”, *Kompe*, 3/2005.

[40] Documenten van de nationale conferentie van de KKE (1996), *Analyse en bedenkingen over de factoren die de omverwerping van het socialistische systeem in Europa hebben bepaald. De noodzaak en de actualiteit van het socialisme*, p. 23-24.